

Lagliga graffitiväggar och skadegörelse i form av klotter

- En kunskapsöversikt

RAPPORT 2015:1

Stiftelsen Tryggare Sverige

Adress:

Stiftelsen Tryggare Sverige
Crafoords väg 14
Box 45407
104 31 STOCKHOLM
Telefon: 08-29 20 00
E-post: info@tryggaresverige.org
Hemsida: www.tryggaresverige.org
Nyhetsportal: nyheter.tryggaresverige.org
App: brottsofferappen.org
Twitter: @TryggareSverige

Att mångfaldiga innehållet i denna rapport, helt eller delvis, utan medgivande av Stiftelsen Tryggare Sverige, är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande såsom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

Lagliga graffiti väggar och skadegörelse i form av klotter

© Stiftelsen Tryggare Sverige och Jure Förlag AB
Upplaga 1
Stockholm 2015
Tryck: Elanders AB
ISBN: 978-91-7223-606-6

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	5
INLEDNING	7
Bakgrund	8
Vad är klotter?	8
Vilka är gärningspersonerna?	10
Vad är syftet med klotter?	10
Broken windows-teorin	11
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	13
Litteraturstudie	13
Enkätundersökning	14
Bortfallsanalys	15
Nyckelpersonsintervjuer	15
RESULTAT	17
Litteraturstudie	17
Svenska erfarenheter	17
Utländska erfarenheter	19
Enkätundersökning	20
Många kommuner diskuterar att införa lagliga graffitiväggar	20
Olika uppfattningar om effekterna av lagliga graffitiväggar	21
Omfattande kostnader för att sanera klotter	22
Många kommuner saknar klotterpolicy	22
Nyckelpersonsintervjuer	23
Vilka ägnar sig åt graffiti respektive klotter?	23
Spridningseffekten	24
Subkulturen och hierarkin	25
Den lagliga väggen	25
Kriminalitet och missbruk	27
Klotterpolicy och arbete mot klotter	28
STIFTELSEN TRYGGARE SVERIGES BEDÖMNING	29
REFERENSER	31
APPENDIX A	34

Förord

Under de gångna åren har Stiftelsen Tryggare Sverige upprepade gånger fått frågor från kommuner, bostads- och fastighetsföretag, poliser m.fl. aktörer om vilka effekter införandet av lagliga graffitiväggar har när det gäller skadegörelsebrott i form av klotter.

Frågorna är befogade eftersom vissa hävdar att lagliga graffitiväggar ökar skadegörelse i närheten av den lagliga väggen, medan andra menar att denna typ av åtgärd minskar både skadegörelsen och saneringskostnaderna.

Det har dock varit omöjligt för oss att besvara dessa frågor då det saknas forskning och kunskap om vad som fungerar och vad som inte fungerar när det gäller det brottsförebyggande arbetet mot klotter. Debatten har i stor utsträckning baseras på upplevelser, tyckanden och politiska ideologier snarare än på empirisk och evidensbaserad forskning.

I denna rapport presenteras därför en kunskapsöversikt beträffande brottsförebyggande åtgärder mot klotter samt vilka erfarenheter som kan dras av införandet av lagliga graffitiväggar.

Rapporten har skrivits av kriminologen Amanda Wallberg och forskaren m.m. Magnus Lindgren. I arbetet med framtagandet av rapporten har även urbanvetaren Thomas Ahlskog och säkerhetsexperten Jonas Lindberg deltagit.

Karl-Åke Pettersson
Ordförande
Stiftelsen Tryggare Sverige

Inledning

Enligt Brottsförebyggande rådet (Brå) anmäls varje år cirka 150 000 skadegörelsebrott, varav ungefär 50 000 avser klotter. Konsekvenserna av dessa brott är förutom stora saneringskostnader för kommuner, fastighetsägare och privatpersoner även otrygghet i det offentliga rummet (Brisman, 2012; Hollari, 2005; Miles, 2006; Wennberg, Ståhl & Hydén, 2009). Dessutom finns en koppling mellan klotter och ett anti-socialt beteendemönster hos gärningspersonerna (Miles, 2006; Rowe & Hutton, 2012; Shannon, 2002; Sundell, 2002).

Under de senaste åren har många kommuner genomfört brottsförebyggande insatser i syfte att minska denna typ av brott. Utmärkande för dessa insatser är att de varit av diametralt motsatt slag.

Flera kommuner, till exempel Stockholm, Täby och Örebro, har utarbetat särskilda handlingsplaner med riktlinjer om så kallad nolltolerans och snabb sanering av klotter. Den bakomliggande tanken har varit att med hjälp av tydliga och snabba åtgärder förebygga en spridning.

Samtidigt har andra kommuner, till exempel Botkyrka, Norrköping och Timrå, försökt minska skadegörelsen i form av klotter genom inrättandet av så kallade lagliga graffitiväggar där personer med konstnärsambitioner kunnat kanalisera sin kreativitet.

I kommunalvalets efterdyningar, där nya majoriteter tillkommit, pågår för närvarande en debatt i många kommuner om att överge tidigare policy med nolltolerans mot klotter och istället införa lagliga väggar. Så är till exempel fallet i Stockholm där i skrivande stund beslut fattats om att ändra det tidigare beslutet om att staden inte ska delta i evenemang och aktiviteter som främjar klotter eller annan skadegörelse.

Men vad fungerar och vad fungerar inte? Faktum är att det finns ytterst begränsad forskning om vilka metoder som är effektiva för att förebygga denna typ av brott. Debatten baseras i stor utsträckning på upplevelser, tyckanden och politiska ideologier snarare än på empirisk och evidensbaserad forskning. Somliga hävdar att lagliga graffitiväggar ökar skadegörelse i närheten av den lagliga väggen (se t.ex. Hamilton &

Järkeborn, 2011), medan andra menar att denna typ av åtgärd minskar både skadegörelsen och saneringskostnaderna (se t.ex. Jennische, 2013).

Syftet med denna rapport är att undersöka vilka metoder som används när det gäller brottsförebyggande åtgärder mot skadegörelse i form av klotter. Vidare syftar rapporten till att undersöka vilka effekter införandet av lagliga graffittiväggar haft när det gäller förekomsten av denna typ av skadegörelsebrott i direkt anslutning till väggen och i dess närområde.

Bakgrund

Vad är klotter?

Brottet skadegörelse återfinns i brottsbalkens (BrB) 12 kap 1-3§. Av 1 paragrafen framgår att ”[d]en som förstör eller skadar egendom, fast eller lös...” gör sig skyldig till skadegörelse. Är fallet ringa ska det klassas som åverkan och om fallet anses som grovt har gärningspersonen gjort sig skyldig till grov skadegörelse.

I departementspromemoria (Ds 2001:43, s. 11) definieras klotter¹ som ”...text, bild eller ristning som olovligen anbringas på husväggar, tunnelbanetåg, parkbänkar eller andra platser eller föremål under förutsättning att rekviriten för skadegörelse i 12 kap. 1 § brottsbalken är uppfyllda...”. I den officiella kriminalstatistiken redovisas två typer av skadegörelse i form av klotter; i kollektivtrafiken och övrigt klotter.

I denna rapport används således begreppet skadegörelse i form av klotter, oavsett om det är ett streck, en tagg utförd med en spritpenna eller graffiti² som utövats på en plats utan tillstånd (se Bild 1 för ”ytterligheterna” av klotter).

¹ Vissa forskare och praktiker hävdar att skillnaden mellan begreppen klotter och graffiti är diffus och använder därför istället begreppet ”illegal graffiti” för att beskriva klotter. En uppfattning vi inte delar. Det ena är olagligt och det andra är lagligt. Det ena är skadegörelse och det andra är en konstform. I denna rapport används därför genomgående begreppet ”klotter”.

² Uttrycket graffiti myntades av arkeologer när väggmålningar i grottor påträffades (NE, odat). Graffiti är något som ”kan utgöras av text, bild eller bådadera, ristat, skrivet eller målat, oftast olovligen på offentliga platser eller annans egendom för att dekorera eller för att uttrycka åsikter och känslor. Ibland används det svenska ordet *klotter*. Utövaren är i allmänhet anonym eller använder täcknamn.” Nationalencyklopedin (odat).

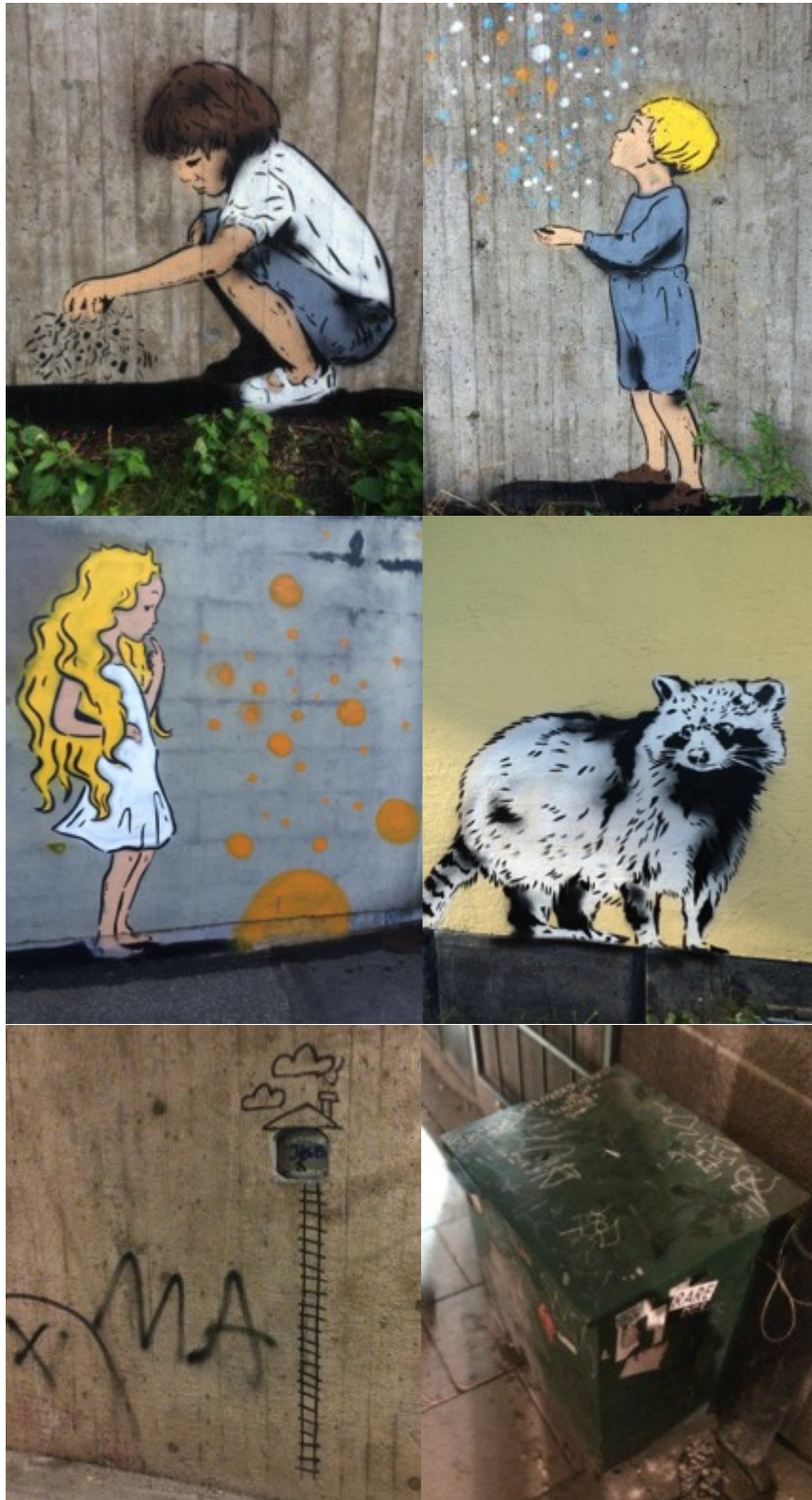

Bild 1
Ytterligheterna av
klotter

Vilka är gärningspersonerna?

Forskning visar att det främst är unga män som ägnar sig åt skadegörelse i form av klotter (se t.ex. Shannon, 2002). Bland de som klottrar ryms dock såväl män som kvinnor och unga som gamla. Dessutom förekommer både personer som är involverad i annan kriminalitet som personer som enbart gör sig skyldiga till skadegörelse i form av klotter (Hollari, 2003; 2005).

Att ägna sig åt skadegörelse i form av klotter beskrivs även bidra till en nihilistisk världsbild med avsaknad av moral och där kriminella värderingar uppmuntras. Motivation till att begå dessa brott präglas av en önskan om ett lokalt kändisskap (Rowe & Hutton, 2012).

Det finns också en korrelation mellan antalet gånger en person ägnat sig åt skadegörelse i form av klotter och annan kriminalitet, exempelvis snatteri, inbrott, våldsbrott och rån. Dessutom finns en korrelation mellan antalet gånger personen begått skadegörelse i form av klotter och antalet gånger personen själv utsatts för brott (exempelvis rån, miss-handel eller våldtäkt). Även missbruk av alkohol, tobak och narkotika var mer vanligt förekommande då ungdomar upprepade gånger ägnat sig åt klotter. Debuten skedde dessutom tidigare i ålder hos dem som oftare ägnade sig åt skadegörelse i form av klotter. Likaså hade de ungdomar som oftare ägnade sig åt klotter en mer negativ inställning till skolan jämfört med dem som inte ägnade sig åt klotter (Sundell, 2002).

Vad är syftet med klotter?

Av Hollari (2003) framkommer att de huvudsakliga motiven till att ägna sig åt klotter är att få uppmärksamhet, uppleva spänning samt att få utlopp för sin skaparlust och kreativitet.

Ett liknade resultat framkommer i Andrée Löfholm (2002) där flera personer som själva klottrar uppger att den illegala aspekten var det som gjorde klottrandet intressant. De menar därför att det förmodligen skulle vara mindre klotter ”på stan” om det var lagligt att måla; färre skulle vara intresserade. Det faktum att handlingen är kriminell är en del av själva grunden för utövandet. Vidare beskrevs att själva planeringen för att ”slå till” var en del av spänningen samt att de lagliga graffitiväggarna ofta användes som övning för att bli bättre på att klottra på tåg och tunnelbanor (Andrée Löfholm, 2002).

Broken windows-teorin

Broken windows-teorin introducerades i en artikel 1982 av samhällsvetaren James Wilson och kriminologen George Kelling. Enligt Wilson och Kelling är otrygghet i samhället ofta kopplat till kriminalitet. Författarna menar exempelvis att om ett trasigt fönster inte snabbt åtgärdas sänder detta signaler till omgivningen att ingen bryr sig om området.

I ett område där invånarna upplever att ingen bryr sig minskar den sociala kontrollen³ och otryggheten ökar. Detta gäller alla områden, oavsett socioekonomisk status. Konsekvensen av detta blir i sin tur att invånarna undviker varandra och drar sig för att vistas i det offentliga rummet. Då den sociala kontrollen minskar kommer fler fönster att krossas i området. Något som i förlängningen leder till en stad som präglas av kriminalitet (Wilson & Kelling, 1982).

³ Med social kontroll avses faktorer som påverkar trygghet, till exempel människor som bor/lever nära varandra.

Tillvägagångssätt

Denna undersökning bygger på tre delar. Den första delen utgörs av en litteraturstudie med aktuell svensk och utländsk litteratur avseende effektiva brottsförebyggande åtgärder mot skadegörelse i form av klotter. Den andra delen är en enkätstudie som skickats till samtliga 290 kommuner i syfte att kartlägga hur arbetet mot klotter bedrivs i dagsläget. Den tredje delen utgörs av en intervjustudie med förtroendevalda, brottsförebyggare, forskare med flera experter.

Litteraturstudie

För att ta del av relevant litteratur vad gäller förebyggande åtgärder mot klotter gjordes inledningsvis en sökning bland Brottsförebyggande rådets publikationer. Därutöver genomfördes en systematisk litteratursökning under november 2014 i PsychInfo och SAGE Premier. Sökord som till slut användes var bland annat ”graffiti” och ”prevention”. För en komplett redogörelse för sökord se Tabell 1 & 2 i Appendix A.

Ett antal inofficiella sökningar med olika kombinationer genomfördes i flera databaser⁴ för vetenskapliga artiklar. Dessa sökningar genererade dock extremt många, och i vissa fall irrelevanta, träffar varför det var omöjligt att gå igenom alla träffar. Det framgick även att vissa ord, till exempel ”tagging”, hade fler betydelser (exempelvis förekom ”tagging” inom studier om sociala medier). Detta sökord användes således inte i den systematiska litteratursökningen när de artiklar som berörde klotter och illegal graffiti även påträffades då sökordet ”graffiti” användes.

Till detta kommer en litteratursökning i december via Polishögskolans (PHS) bibliotek i databaserna Criminal Justice Abstracts, Ebsco Discovery Service samt NRJRSA⁵.

⁴ Exempelvis PubMed.

⁵ I de sökningar som gjordes på PHS användes delvis annorlunda sökord för att effektivisera sökandet (se Tabell 3 i Appendix A). Samma kombinationer av sökord som användes i den systematiska litteratursökningen i PsychInfo och SAGE Premier.

De inklusionskriterier som använts var a) svensk- eller engelskspråkig artikel b) artikeln genomgått ett peer review-förfarande samt att c) artikeln handlade om konsekvenser av lagliga graffitiväggar. De exklusionskriterier som användes var a) svar och kommentarer på artiklar/böcker b) review och meta-analyser samt att om c) fulltext inte funnits tillgängligt med hänsyn till tidsaspekt. Dessa kriterier beaktades stringent genom litteraturgenomgången och tillämpades vid granskning av titeln, granskning av abstraktet samt vid granskningen av artikeln i helhet. Både titel och abstrakt granskades med inklusions- och exklusionskriterierna i åtanke. Därefter lästes hela artiklarna. Efter att dubletter exkluderats återstod endast tre vetenskapliga artiklar. Det fanns ytterst knapphändig forskning på detta område, vilket stämmer överens med erfarenheter från Craw, Leland, Bussell, Munday och Walsh (2006), Gunnarsson (2011), Hollari (2005), Lundgren och Ingolfsson (2006), Sundell m.fl., (2002) och Nolltoleransen (2013).

På grund av det begränsade utbudet av vetenskapliga artiklar inkluderades även diverse utvärderingar i det studerade materialet, bland annat från olika lokala brottsförebyggande råd (dessa utvärderingar var dock av varierande kvalitet, men inkluderades ändå som en del av en kunskapsöversikt på området).

Enkätundersökning

En webbaserad enkät skickades ut den 7 november 2014 till samtliga 290 kommuner i Sverige med tio frågor om bland annat förekomst av klotterpolicy, lagliga graffitiväggar i kommunen, saneringskostnader etc. Efter cirka två veckor skickades en påminnelse med en uppmaning att svara på enkäten. En sista påminnelse gick ut till samtliga kommuner 12 december 2014 med information om när enkäten stängdes. Denna information hade ej delgivits tidigare.

Sammanlagt inom 239 svar. Hela 53 enkäter kasserades emellertid på grund av de ej blivit korrekt ifyllda. Exempel på enkäter som exkluderats var sådana där kommunen endast svarat på den första frågan. Vidare exkluderades ”dubletter” där samma kommun svarat flertalet gånger. I dessa fall användes den enkät som inkom först. Även enkäter där det inte framgick vilken kommun som svarat exkluderades.

Bortfallsanalys

I syfte att försöka bedöma orsaker till bortfallet genomfördes en intern och extern bortfallsanalys med ett urval av kommuner som inte besvarat enkäten. De som kontaktades var personer Brottsförebyggande rådet listat som kontaktpersoner inom respektive kommun. Av bortfallsanalysen framgick att det sällan fanns en utpekad person med ansvar för frågor rörande skadegörelse/klotter. Ytterligare ett tecken på detta är att flera kommuner inkommit med helt olika svar. En kommun svarade exempelvis ”ja” på frågan om det fanns en laglig graffitivägg i kommunen, en månad senare vid den påminnelse som gick ut svarare samma kommun ”vet ej” på samma fråga (det ska tilläggas att detta var en kommun med en relativ välkänd laglig graffitivägg). Den externa bortfallsanalysen gjordes genom att jämföra demografiska skillnader mellan kommuner som svarat och kommuner som inte svarat, samt att jämföra brottsstatistiken avseende anmälningar om skadegörelse i form av klotter.

Bortfallsanalysen visar också att det fanns ett bortfall på vissa frågor i enkäten. Så är till exempel fallet med frågan om hur stora kostnader som kommunen lägger på sanering varje år. Skälen till bortfallet på den frågan synes vara att många kommuner saknar sammanställning över kostnader för klottersanering. En annan anledning till att kommunen inte kunde svara var klottersanering inte redovisades separat utan ingick i kostnaden för skadegörelse i stort. En del kommuner inkluderade även kostnader för support (kundtjänst dit allmänheten kan ringa för att anmäla klotter) i saneringskostnaderna. En del kommuner hade även angett svar som ”marginellt” och ”vet ej, de är inte så stora”. Dessa svar kodades även dem in som ”missing value” i SPSS.

I de fall kommunerna inte angett en direkt summa beträffande de årliga saneringskostnaderna exkluderades dessa. Exempel på svar som exkluderades var ”två heltidstjänster”. Om svaret var exempelvis ”mellan 70 000 och 100 000 kr/år” angavs medeltalet 85 000 kr.

Nyckelpersonsintervjuer

För att få en mer fördjupad bild av det brottsförebyggande arbetet mot klotter genomfördes ett tiotal nyckelpersonsintervjuer med en rad personer med kunskaper och/eller synpunkter inom området. Det handlar om personer som propagerar för lagliga graffitiväggar i form av

en politiker (v), en representant för GraffitiFrämjandet och en forskare med anknytning till GraffitiFrämjandet. Vidare intervjuades personer som ställer sig mer kritiska till lagliga graffiti väggar i form av en politiker (m), en trygghetschef vid ett kollektivtrafikföretag samt två personer anställda vid ett bevakningsföretag som arbetar mot klotter. Till det kommer intervjuer med representanter från två kommuner, en med en laglig graffiti vägg och en med en klotterpolicy med nolltolerans mot klotter. Nyckelpersonsintervjuerna varade i genomsnitt i cirka två timmar.

Den första intervjun som genomfördes hade formen av en fokusgruppsintervju med representanter för ett bevakningsföretag som arbetar med klotterfrågor. Resterande intervjuer var semistrukturerade men genomfördes enskilt. Vilken typ av information nyckelpersonerna besatt var inte känt innan eftersom informationen på området var så knapphändig. Av denna anledning gjordes en tematisk analys med en induktiv ansats (Braun & Clarke, 2013; Davies & Hughes, 2014).

Resultat

Litteraturstudie

Sammanfattningsvis visar resultatet från litteraturstudien att de svenska erfarenheterna av klotterförebyggande åtgärder är mycket olika. Vissa menar att det bästa sättet att förebygga klotter är att främja graffiti, medan andra menar att det är en tydlig klotterpolicy med nolltolerans som har bäst effekt. En del studier visar även att utsmyckningar i form av målningar på väggar (så kallade muralmålningar) minskar klotteret, medan andra studier visar att dessa målningar bidrar till en ökning av klotter. Studier från Australien och Nya Zeeland indikerar att lagliga graffitiväggar medför att klotter ökar i anslutning till väggarna.

Svenska erfarenheter

Genom åren har en rad olika typer av brottsförebyggande åtgärder mot skadegörelse i form av klotter prövats i Sveriges kommuner. Sammanställningar från Brå (Hollari, 2003; 2005) visar emellertid att det är svårt att dra några slutsatser av dessa åtgärder. I de fall där klotter minskat går det inte att fastställa ett orsakssamband mellan åtgärderna och minskningen. Det framgår inte heller huruvida minskningen är statistiskt säkerställd. Det finns heller inga systematiska studier beträffande kopplingen mellan lagliga graffitiväggar och klotter (Gunnarsson, 2011; Hollari, 2003; 2005; Justitiedepartementet, 2001; Lundgren & Ingolfsson, 2006; Nolltoleransen, 2013; Sundell et al., 2002).

Både situationell och social prevention kan tillämpas i det förebyggande arbetet mot klotter (Hollari 2003). Situationella preventionsåtgärder kan exempelvis vara att ytbehandla material så att klotter inte fäster eller att göra en vägg svåråtkomlig. Social prevention kan exempelvis vara en dialog med ungdomar eller social kontroll.

Av de olika brottsförebyggande åtgärderna som idag används i kommunerna har endast ett fåtal utvärderats. I vissa städer, exempelvis Örebro, samarbetar flera aktörer genom att systematiskt kartlägga och spara så kallade taggar en databas. All saneringskostnad kopplas till respektive tagg vilket gör att när brottet blir uppkärat och en straffmyndig person döms får denne även betala saneringskostnaderna. Denna systematiska kartläggning har bidragit till att Örebro har en hög personuppläsningsprocent jämfört med riksgenomsnittet. Denna syste-

matiska kartläggning uppges även ha bidragit till att annan brottlighet klaras upp, framför allt gängrelaterad ungdomsbrottslighet (Hollari, 2003; 2005).

Norrköping har däremot infört lagliga väggar eftersom kommunen anser graffitikonsten vara ”en demokratisk fråga” (Hollari, 2005). Där har ungdomar fått hjälp av kommunen att anordna olika typer av evenemang, både graffitirelaterade och andra. Flera problem har dock uppstått då framför allt en yngre generation graffitiutövare inte bara målade där det var tillåtet. Det klotterförebyggande arbetet har inte utvärderats, men den lokala brottsförebyggaren uppger dock att resultaten från det klotterförebyggande arbetet är uteslutande goda (Hollari, 2005).

I en rapport från Brå (2006) konstateras att klotter och annan skadegörelse minskat märkbart i en skola efter att den fysiska miljön förbättrats. Den fysiska miljön förbättrades genom främst målning och annan utsmyckning, men även genom införandet av exempelvis sittplatser i allmänna utrymmen. Huruvida dessa åtgärder ledde till en attitydförändring gick ej att fastställa. Däremot minskade skadegörelsen i form av klotter märkbart i de miljöerna där renovering skett (Brå, 2006).

En annan rapport från Brå (2007a) beskriver hur en kommun försökte få ungdomar att avstå från att klottra genom att erbjuda ”pro sociala” aktiviteter i form av bland annat en gokarttävling och en fotbollsturnering. Andra åtgärder var att låta ungdomarna inventera, dokumentera och måla över befintligt klotter i kommunen samt att anordna en graffiti-utställning. Kommunen sänkte sina klottersaneringskostnader med två procent jämfört med tidigare år. Huruvida dessa åtgärder var skälet till de sänkta kostnaderna är omöjligt att besvara (Brå, 2007a).

Ett resultat som framkommer i Timrå kommun är att tillkomsten av lagliga klotterväggar försvårar för polisen att beslagta burkar eftersom personer som påträffas med burkar, pennor etc. hävdar att de är på väg till den lagliga graffitiväggen (Brå, 2007b). Det framgår även att skadegörelse i form av klotter inte har minskat, utan snarare ökat, när lagliga graffitiväggar testats. För att minska klotter tillät kommunen ungdomar som ägnade sig åt skadegörelse i form av klotter att utsmycka en gångtunnel med graffiti för att minska förekomst av klotter på platsen. Den

bakomliggande tanken för kommunens beslut var att ungdomar sannolikt är mindre benägna att klottra där jämnåriga har utfört denna typ av arbete. Resultatet av detta projekt var att de ungdomar som deltog i projektet med stor sannolikhet upphörde med skadegörelse i form av klotter. Projektet pågick dock inte tillräckligt länge för det skulle vara möjligt att dra några övriga slutsatser.

I ”Ung konst i Timrå” drogs slutsatser att en slopad nolltolerans mot graffiti och en uppmuntrande inställning till graffiti (men inte klotter) var effektivt för att minska skadegörelse i form av klotter, inte minst då ”polisen inte har resurser att utreda eller förebygga” (Brå, 2007b).

Andrée Löhholm (2002) har i en intervjustudie med ungdomar som klottrar visat att lagliga graffitiväggar bland annat används för att träna i syfte att bli bättre på att måla. En färdighet som sedan används för att klottra på illegala platser, exempelvis på tåg och tunnelbanor. Av intervjustudien framgår även att klotter ökar i anslutning till lagliga graffitiväggar.

Utländska erfarenheter

På Nya Zeeland genomfördes ett försök att minska skadegörelse i form av klotter genom att placera en så kallad muralmålning⁶ på en vägg i ett område med mycket klotter. Väggen delades in i tre sektioner; sektion 1 var längs ifrån muralmålningen, sektion 2 var närmast muralmålningen och sektion 3 var den del där muralmålningen fanns. Resultaten visar att själva muralmålningen (sektion 3) inte drog till sig lika mycket klotter som den del (sektion 2) som befann sig i direkt anslutning till väggmålningen. Den del (sektion 1) som befann sig längst ifrån muralmålningen drog till sig minst klotter (Craw m.fl., 2006). Dessa resultat indikerar att en laglig graffitivägg kan öka risken för skadegörelse i form av klotter i direkt anslutning till väggen.

En studie från Australien (McAuffie, 2013) visar på fler negativa effekter med lagliga graffitiväggar. Bakgrunden var att man fått problem när man placerat lagliga graffitiväggar dels på platser som låg långt ifrån kollektivtrafiken och dels i andra områden som var särskilt drabbade av klotter.

⁶ En ”konstnärlig målning som upprättats på fast vägg” (NE, hämtat 2014-12-31) <http://www.ne.se.proxybib.miun.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/muralmålning>.

Väggarna placerades i stället långt från bostadsområden, till exempel vid återvändsgränder i parker. Resultatet blev att de äldre graffitiutövarna uppmanade de yngre att låta bli att använda graffitiväggarna, vilket ledde till att unga nya graffitiutövare framtogs möjligheten att måla.

Konsekvensen blev att de lagliga graffitiväggarna i första hand användes av äldre och mer erfarna graffitiutövare (som börjat ta avstånd från illegala aktiviteter sedan de skaffat egna familjer). En graffitivägg som placeras i ett bostadsområde kan "tillfalla" det "lokala gänget". En vägg som ligger nära kommunikationsmöjligheter synlig från huvudstråket kan användas flitigt av alla möjliga, både lokala och utsocknes graffiti målare. Detta ledde emellertid i sin tur till att tvister uppstod mellan olika crews om vilka som hade "äganderätt" till den lagliga graffiti väggen.

McAuffie (2013) fann även att lagliga graffiti väggar bidrog till att många graffiti målare "inte växte upp". När nolltolerans istället infördes var många graffiti målare tvungna sluta eftersom de negativa effekterna i form av risken att åka fast (med tillhörande skadeståndsanspråk) blev för stora. Fler av dem skaffade sig därefter vanliga jobb, exempelvis som designers. De flesta som ingick i studien målade både innan och under studien, både på de legala väggarna och på andra ställen.

En annan undersökning från Australien visar att förekomst av klotter bidrar till att området upplevdes mer otryggt/obehagligt (Foster, Giles-Corti & Knuiman, 2011).

Enkätundersökning

Sammanfattningsvis visar resultaten från enkätstudien att det finns lagliga graffiti väggar i nästan var femte kommun. Samtidigt pågår diskussioner om att införa sådana väggar i ytterligare kommuner, i vissa fall med motiveringen att det är en åtgärd som förebygger klotter. Cirka var fjärde kommun med lagliga graffiti väggar uppger att klotret har ökat i anslutning till graffiti väggen.

Många kommuner diskuterar att införa lagliga graffiti väggar

Som framgår av Tabell 4 finns det lagliga graffiti väggar i nästan var femte kommun. I det stora flertalet kommuner finns det inga lagliga väggar. Värt att notera är dock att det i drygt en femtedel av kommunerna pågår diskussioner om att införa lagliga väggar. Diskussionerna har kommit olika långt i dessa kommuner. I vissa diskuteras plats för väggen;

”stadsplaneringskontoret funderar på var den nya väggen ska placeras då nuvarande stadsdel ska ombildas”. I andra kommuner diskuteras endast i mer övergripande termer; ”en politisk diskussion om gatukonst”.

Tabell 4
Kommuner med lagliga graffitiväggar (N = 186)

	Procent
Lagliga graffitiväggar finns	16.7 %
Lagliga graffitiväggar finns ej	78.5 %
Vet ej om lagliga graffitiväggar finns	4.8 %

Olika uppfattningar om effekterna av lagliga graffitiväggar

Av de 31 kommuner som uppgivit att det finns lagliga graffitiväggar menar nästan en fjärdedel att klottret har ökat i området i anslutning till graffitiväggen (se Tabell 5). En kommunrepresentant säger exempelvis ”vi har haft en [laglig graffitivägg] som vi tvingades ta bort på grund av ökat klottret i närområdet”. En annan kommunrepresentant med laglig graffitivägg säger däremot ”graffitiväggarna har hjälpt till att hålla nere klottret”. Genomgående är dock att det saknas utvärderingar av graffitiväggarna. Svaren ska därför snarast tolkas som uttryck för enskilda tjänstemäns egna uppfattningar.

Tabell 5
Klottret i område vid graffitiväggen (N = 31)

	Procent
Klottret har ökat	22.6 %
Klottret har inte ökat	41.9 %
Ingen uppfattning	35.5 %

På frågan om det skett en generell ökning av skadegörelse i form av klottret uppger den övervägande majoriteten att så inte varit fallet (se Tabell 6). Många kommunrepresentanter menar dock att skadegörelse i form av klottret är något som går i cykler. Uttalanden från kommuner som ”det går i vågor i samband med skollov m.m.”, ”går i cykler men över en längre tid har klottret minskat”, ”minskat, men senaste halvåret en viss ökning”, ”det går i vågor” och ”under en femårsperiod hinner problemen både öka och minska” tyder på att problematiken med klottret går i vågor. En ökning i en kommun kan bero på andra saker än mer klottret. En kommun uppgav att ”antalet fall av klottret har varierat.

Anmälningarna till polisen har ökat, men det beror inte helt på att det klottras mer utan att kommunen anmäler mer.” En annan kommun uppger att statistiken gällande om klottret ökat kan vara missvisande ”nej, inte av de siffror vi har att tillgå, dock finns felkällor i underlaget”.

Tabell 6
Generell ökning av klotter i kommunen (N = 186)

	Procent
Klottret har ökat	12.9 %
Klottret har inte ökat	69.4 %
Ingen uppfattning	17.7 %

Omfattande kostnader för att sanera klotter

En annan fråga i enkätundersökningar handlar om de årliga kostnaderna för att sanera skadegörelse i form av klotter. Resultaten visar på en stor spridning där den lägsta summan som förekom var 4 500 kronor och den högsta summan som uppgavs i saneringskostnader för en kommun var 13 000 000 kronor. Dessa variationer är förståeliga då såväl små som medelstora och stora kommuner deltagit i undersökningen. Medelvärdet för saneringskostnaderna var 431 464 kronor.

Många kommuner saknar klotterpolicy

I enkäten ingick även frågor om rådande klotterpolicy i kommunen och hur kommunen jobbar med att åtgärda klotter. Värt att notera är att över hälften av kommunerna saknar en klotterpolicy (se Tabell 7). Samtidigt uppger över hälften av kommunerna att de bedriver ett aktivt arbete för att minska klotter.

I de kommuner som svarat att de har en klotterpolicy innehåller policyn vanligtvis överenskommelser om snabb sanering och nolltolerans mot klotter: ”nolltolerans mot rasistiska eller liknande budskap. Saneras omgående”, ”saneras inom 48 timmar i skolor och centrum”, ”nolltolerans, sen har vi vissa projekt där vi vill ha graffiti” och ”riktlinjer om sanering, hur vi ska hantera eventuella arrangemang med ’klotterinslag’ m.m.”. Exempel på aktivt arbete mot klotter var ”vi försöker samordna klottret så att vi alla ser till att det kommer bort”, ”hitta de skyldiga och att de får vara med och ta bort eller betala” och ”sanerar snarast möjligt bort klotter som är stötande, övrigt tas bort vid lämpligt tillfälle”.

Tabell 7
Frågor om klotterpolicy (N = 186)

	Klotterpolicy i kommunen (procent)	Aktivt arbete i kommunen för att minska klotter (procent)
Ja	39.2 %	56.5 %
Nej	54.8 %	39.2 %
Vet ej	5.9 %	4.3 %

De åtgärder som enligt kommunerna är framgångsrika för att förebygga skadegörelse i form av klotter är bland annat snabb sanering; exempelvis ”ta bort klotter så snart som möjligt”, ”snabbt få bort klottret” och ”att snabbt åtgärda när klotter uppstår. Ha en i övrigt ren och välskött utemiljö”. Även att hålla miljön ren var erfarenheter som förebyggde klotter enligt kommunerna; ”fin miljö”, ”hålla rent och snyggt”. En del kommuner uppger att deras erfarenheter av lagliga graffitiväggar fungerar i klotterförebyggande syfte. ”Graffitiväggarna har hjälpt till att hålla nere klottret”, ”snabb sanering, laglig vägg” och ”en länk mellan kommunen och målarna i kombination med lagliga väggar av storformat”.

Nyckelpersonsintervjuer

Sammanfattningsvis visar resultaten av nyckelpersonsintervjuerna att det till viss del finns olika uppfattningar om effekterna av lagliga graffitiväggar. Flertalet menar dock att klotter tenderar att öka i anslutning till lagliga graffitiväggar. De nyckelpersoner som är positiva till införandet av lagliga graffitiväggar är eniga om att sådana kräver resurser; detta krav på resurser måste kommunerna vara beredd att leva upp till om försöket ska falla väl ut. Vidare framkommer att viss annan typ av kriminalitet och även missbruk kan kopplas till skadegörelse i form av klotter. Till det kommer att de förebyggande åtgärder mot klotter som lyfts fram är snabb sanering och en engagerad allmänhet.

Vilka ägnar sig åt graffiti respektive klotter?

Av nyckelpersonsintervjuerna framgår att det finns tre kategorier av utövare:

1. De som endast målar lagligt (graffiti)
2. De som endast målar olagligt (skadegörelse i form av klotter)
3. De som målar både lagligt och olagligt

Motiven till att måla lagligt respektive olagligt är olika för de olika kategorierna. De som endast målar lagligt gör det till stor del för att de är intresserade av och vill utöva konsten. De beskrivs som en heterogen grupp, i olika åldrar och kön. De som däremot begär skadegörelse i form av klotter kan göra detta för att synas eller för att det har blivit deras identitet. Anställda vid bevakningsföretag beskriver motiven som följer:

”En som målar olagligt har ofta ingenting att falla tillbaka på. Ingen utbildning, inget pro-socialt nätverk eller skyddsfaktorer. Om de slutar måla är de ”ingen”, deras identitet finns i taggen.”

Beträffande den grupp som både målar lagligt och olagligt kan motivet vara en blandning. Klotteransvarig i en kommun med en laglig graffiti-vägg uppger att ”man måste ju öva någonstans”, en uppfattning som får stöd i forskningen (se Andrée Löfholm, 2002).

Spridningseffekten

Gällande spridningseffekten i anslutning till lagliga graffiti väggar finns det till viss del olika uppfattningar om effekterna av lagliga väggar. Det stora flertalet av de som intervjuats inom ramen för detta arbete (brottsförebyggare, politiker, anställda vid bevakningsföretag m.fl.) menar att klottret ökar, både längs vägen till och från själva väggen, men även i närområdet.

Flera pekar också på det faktum att det saknas systematiska undersökningar där man faktiskt granskat effekterna av lagliga graffiti väggar.

Vissa nyckelpersoner menar dock att lagliga väggar inte ger upphov till någon som helst spridningseffekt där väggen finns. Det ska dock noteras att samtliga dessa personer var engagerade i Graffiti främjande.

Företrädare för Graffiti främjandet menar att en möjlig förklaring till att klottret (i vissa fall) ökar i anslutning till lagliga graffiti väggar är att väggar sällan sätts in i ett sammanhang; de placeras i öde industriområden utan tillsyn och utan någon ansvarig.

Subkulturen och hierarkin

Det finns informella regler om att det till exempel är inte okej att måla över någonting man inte kan måla bättre själv eftersom det kan ses som en förolämpning mot den duktigare utövaren. Detta gäller både beträffande graffiti och skadegörelse i form av klotter. En representant från GraffitiFrämjandet berättar en historia som illustrerar kulturen och hierarkin:

”Det fanns en semi-laglig vägg⁷ som ’ägdes’ av ett crew. Det var underförstått att inte vem som helst fick måla där. Det var crewet som bjöd in andra att måla, och om crewet tillfrågades kanske man fick måla. Detta gjorde att målningarna hela tiden höll världsklass på väggen.”

Även anställda vid bevakningsföretag vittnar om en hierark:

”Det är en subkultur som är extremt styrd av en hierarkisk ordning. Att måla på olika ställen ger olika hög status. Att måla på tåg i Stockholm ger exempelvis den högsta statusen, även internationellt eftersom bevakningen är så hård.”

Subkulturen och hierarkin bidrar även till en annan form av ”spridnings-effekt”. Anställda vid bevakningsföretag berättar att när en ”gammal målare” som varit inaktiv en längre tid, kanske 10-15 år, börjar måla igen uppmärksammas det av den yngre generationen klottrare. Den yngre generationen kan se gamla fotografier av taggen i ”branschtidningar” och blir inspirerade, vilket brukar resultera i en ”boom”, alltså en ökning av klottret i kommunen.

Den lagliga graffitiväggen

I nyckelpersonsintervjuerna framhålls av personer som är positiva till lagliga graffitiväggar, att det är en demokratisk rättighet att få vara med och utsmycka det offentliga rummet. En riksdagspolitiker (som även sitter i GraffitiFrämjandets styrelse) uppger att:

⁷ En vägg som inte upplåtits för graffitiutövning men som sällan eller aldrig saneras och få eller inga ansträngningar görs för att få skadegörelse i form av klotter att upphöra på väggen.

”I diskussionen om lagliga väggar måste man ha i åtanke att folk vill utöva graffiti och gör det oavsett lagliga alternativ eller inte, så det är bäst att skapa en trygg plats där utövandet är lagligt. Det kan exempelvis ske genom att göra det säkert med hjälp av avspärrningar och skyddsstaket att måla på bullerplanken vid tågspåret”

Av de personer som intervjuats som är positiva till lagliga graffitiväggar är alla överens om att det krävs kunskap och engagemang för att få en laglig vägg att bli något ”positivt”. Kommunen måste vara medveten om att en laglig vägg kräver resurser i form av pengar till toaletter och sophantering, en organisation i form av till exempel projektledare (t.ex. en ansvarsfull vuxen för att hålla ordning). Dessa förutsättningar uppfylls dock sällan idag. En klotteransvarig i en kommun med en laglig vägg säger att samverkan brister:

”Det hade varit önskvärt från kommunens sida att ha bättre samarbete med de som driver den lagliga väggen i syfte att reda ut om de ungdomar som hänger vid väggen har koppling till annan kriminalitet. Med tanke på att kommunen inte vart inblandad vid införandet av den lagliga väggen finns heller ingen kunskap om det är samma människor som ’hängar vid väggar’ som ’hängar i parkerna’. Inte heller finns någon utvärdering av hur situationen gällande förekomst av klotter om hur det såg ut innan, under och efter den lagliga väggen införts. Saneringskostnaderna går inte heller att sammanställa då alla ansvarar för sitt eget.”

En av de intervjuade politikerna menar att nolltoleransen skapar censur och ifrågasätter äganderätten av det offentliga rummet.

”När utrymme ges för reklam i det offentliga rummet men inte för graffiti blir det skevt. Att säga att det är okej med reklam för att någon betalar för det och tjänar pengar på det, men att göra det till en kriminell handling när någon utövar konst utan ett pengaintresse gör att det enbart är de som har råd att vistas i det offentliga rummet som har råd att nyttja det och bestämma över det. Om detta verkligen är rimligt kan ifrågasättas. Alla delar av samhället måste finnas representerade över allt. Det finns städer, exempelvis São Paulo, där utombusreklam är förbjudet men där graffiti på allmän plats tillåts.”

Kriminalitet och missbruk

Huruvida det finns en koppling mellan graffiti och/eller skadegörelse i form av klotter och annan kriminalitet och/eller missbruk råder det skilda meningar om. En av nyckelpersonerna (forskare och tillika engagerad i GraffitiFrämjandet) menar att det är omöjligt att säga om problematiken i form av antisocialt beteende, missbruk och kriminalitet förekommer bland dem som enbart utövar laglig graffiti. I de undersökningar som görs för att undersöka samband mellan skadegörelse i form av klotter ställs bara frågan om respondenten utövat graffiti illegalt. Den grupp som aldrig ägnar sig åt skadegörelse i form av klotter finns således inte representerade i statistiken eftersom de svarar ”nej” på frågan om de målat illegalt.

Att måla graffiti och/eller begå skadegörelse i form av klotter med sprayfärg är kostsamt, både ekonomiskt och tidsmässigt. Anställda vid bevakningsföretag uppger att denna kostnad kan medföra att graffiti-målare/personer som ägnar sig åt skadegörelse i form av klotter inte har tid att ha riktiga jobb. För att finansiera sitt intresse tvingas de sälja narkotika och ägna sig åt annan kriminalitet. Det finns också exempel på personer som ägnar sig åt skadegörelse i form av klotter som rånar lastbilar för att finansiera aktiviteten. En brottsförebyggare uppger även liknande erfarenheter av att narkotika är kopplat till skadegörelse i form av klotter:

”Polisen jobbar inte aktivt direkt mot klotter i kommunen på grund av resursbrist. Det har visat sig att när polisen arbetar mot narkotika, och även annan brottslighet, ger det träffar mot klotter ändå.”

Flera aktörer har beskrivit klotter som en form av tvångsbeteende eller ett beroende. Klotteransvarig i en kommun med en laglig vägg berättar att:

”En del som ägnar sig åt skadegörelse i form av klotter kan beskrivas som ’notoriska klottrare’ som påminner om ett tvångsbeteende där man åkt runt och frekvent klottrar sin ’tag’ i omnejden.”

Anställda vid bevakningsföretag har även likställt att klottra med att vara beroende av droger, med andra ord ett missbruk.

”Det kliar i fingrarna och man kan inte låta bli. Det blir som ett beroende.”

Det finns även de som menar att det är olämpligt att kroppsvisitera och gripa unga klottrare eftersom det kan bidra till att ungdomarna stämplas som ”klottrare”.

Klotterpolicy och arbete mot klotter

Både allianspolitiker, brottsförebyggare och klotteransvariga i kommuner som intervjuats uppger att de bäst fungerande förebyggande åtgärder mot skadegörelse i form av klotter är snabb sanering samt att hålla staden och utemiljön vacker och ren. Det finns även fler förebyggande åtgärder som kan vidtas mot skadegörelse i form av klotter. I Täby kommun, exempelvis, är klotterfrågan integrerad med trygghetsfrågan. Brottsförebyggaren berättar:

”Att frågan inte behandlas separat utan i en kontext kan vara en del i framgången med jobbet vi gör. Människor uppger att klotter bidrar till en ökad otrygghetskänsla. Anmälningbenägenheten är hög i Täby, dels för att det finns ett system med bland annat en app som gör det lätt att anmäla. Det finns en policy om att allt klotter polisanmäls och att allmänheten ska engageras i frågan. En engagerad allmänhet förstår också att frågan inte är helt lätt att jobba med och att få ordning på problemet.”

”Det viktigaste i arbetet mot klotter är att ha ett helhetsperspektiv” uppger brottsförebyggaren i en kommun. Alla olika åtgärder bidrar tillsammans till att minska både förekomst av klotter och kostnader för sanering. Klotterpolicyn och nolltoleransen i Täby är antagen i kommunstyrelsen och skrivs in i alla avtal med entreprenörer av olika slag. Trots att Täby har en tydlig policy påverkas och försvåras arbetet mot klotter när andra kommuner i närområdet saknar en lika tydlig policy. För att ytterligare minska förekomsten av klotter och engagera allmänheten erbjuder kommunen även allmänheten tillgång till en så kallad ”klotterbox” som innehåller enklare saneringsverktyg och skyddsutrustning. Detta engagerar och uppmanar allmänheten att vara delaktiga i projektet att hålla Täby rent och snyggt, vilket leder till en ökad anmälningbenägenhet. Enligt brottsförebyggaren och Täbyenkäten har antalet elever som begår skadegörelse i form av klotter minskat sedan 2008.

Stiftelsen Tryggare Sveriges bedömning

Syftet med denna undersökning har dels varit att undersöka vilka metoder som används i det brottsförebyggande arbetet mot klotter, dels vilka erfarenheter som kan dras av införandet av lagliga graffitiväggar.

Resultaten från såväl litteraturstudie, enkätundersökning som intervjuundersökning visar att många olika typer av förebyggande åtgärder tillämpas mot klotter. Det handlar i första hand om nolltolerans med snabb sanering och samverkan mellan olika aktörer (kommun, polis, fastighetsägare m.fl.). Andra förebyggande åtgärder som lyfts fram är införandet av lagliga graffitiväggar.

Resultaten från litteraturstudien och intervjuundersökningen visar att det saknas starkt stöd för påståendet att lagliga graffitiväggar minskar skadegörelse i form av klotter. Tvärtom indikerar resultaten att klotter kan öka i anslutning till lagliga väggar. Detta kan förvisso bero på att väggarna inte satta i ett sammanhang, utan endast utplacerade i ett industriområde.

Trots detta visar enkätundersökningen att det i många kommuner för närvarande pågår diskussioner om att införa lagliga graffitiväggar, inte sällan med just motiveringen att detta är en åtgärd som minskar klotter.

Dessa resultat visar att det i kommunerna förekommer många missuppfattningar, myter och rena vanföreställningar om vad som fungerar och vad som inte fungerar när det kommer till det förebyggande arbetet mot klotter. Det hänger i sin tur samman med att det i stor utsträckning saknas forskning och kunskap inom det brottsförebyggande området i allmänhet och beträffande klotter i synnerhet.

Av både litteraturstudien och nyckelpersonsintervjuerna framgår att det finns olika motiv till klotter. Dessa är i huvudsak att synas och få uppmärksamhet, att uppleva spänning samt att uttrycka sin kreativitet. I nyckelpersonsintervjuerna framkommer tre typer av grupper som utövar graffiti och/eller skadegörelse i form av klotter; de som endast målar lagligt, de som endast målar olagligt och de som målar både lagligt och olagligt.

Det innebär att lagliga graffitiväggar, satta i ett sammanhang, skulle kunna fungera brottsförebyggande för vissa grupper (t.ex. de som vill uttrycka sin kreativitet), medan det är helt verkningslöst eller till och med kontraproduktivt för andra grupper (t.ex. de som söker spänning och/eller vill synas). Lagliga graffitiväggar bör dock i första hand ses som en åtgärd för att främja graffitikulturen, och inte som brottsförebyggande åtgärd. I detta ligger att kommunen måste göra en avvägning mellan en satsning på graffitikulturen och de risker som finns med en ökning av klotter, med tillhörande saneringskostnader.

I sammanhanget ska också betonas att forskning visar att skadegörelse bidrar till en otrygghet eftersom allmänheten uppfattar detta som ett tecken på att ingen bryr sig om området. I ett område där invånarna har en sådan uppfattning kan effekterna lätt bli att invånarna undviker att vistas i det offentliga rummet, vilket minskar den sociala kontrollen. Detta ökar i sin tur risken för att brott begås och att området hamnar i en negativ spiral.

Paralleller dras i vissa fall mellan offentlig reklam och skadegörelse i form av klotter, med argumentet att äganderätten av det offentliga rummet kan ifrågasättas. Detta är ingenting som diskuteras i denna rapport. Det ska dock noteras att enligt *broken windows*-teorin är det klotter, och inte offentlig reklam, som skapar otrygghet.

Sammanfattningsvis indikerar resultaten från denna rapport att lagliga graffitiväggar kan bidra till en ökning av klotter i närområdet, något som på sikt riskerar att medföra såväl ökade saneringskostnader som otrygghet och ytterst också ökad brottslighet. Därför måste två frågor ställas vid övervägandet av att införa lagliga graffitiväggar. För det första, hur ska lagliga väggar genomföras i praktiken för att ovanstående problem inte ska uppstå? För det andra, har kommunerna överhuvudtaget förmågan att få de lagliga graffitiväggarna att fungera?

Referenser

- Allas vårt ansvar: ett nationellt brottsförebyggande program.* (DS 1996:59). Stockholm: Fritze.
- André Löffholm, C. (2002) Att börja klottra och att sluta – vad säger klottrarna själva. I K. Sundell. Editor (Ed.), *Stockholmsungdomar som klottrar* (s. 36-48). Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen.
- Brisman, A. (2012). An elevated challenge to 'broken windows': The high line (new york). *Crime, Media, Culture*, 8(3), 381. doi:<http://dx.doi.org/10.1177/1741659012443235>
- Braun, V., & Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research – a practical guide for beginners*. London: Sage Publications.
- Brottsförebyggande rådet. (2006). *Utvärdering av "antiklotterprojekt" vid Utmarksskolan i Göteborg*. Hämtad 2014-11-10 från www.bra.se/lokaltarbete
- Brottsförebyggande rådet. (2007a). *Slutrapport clean city Eskilstuna 2004-2006*. Hämtad 2014-11-10 från www.bra.se/lokaltarbete
- Brottsförebyggande rådet. (2007b). *Ung konst i Timrå*. Hämtad 2014-11-10 från www.bra.se/lokaltarbete
- Brottsförebyggande rådet. (2008). *Dialog som förebygger klotter*. Hämtad 2014-11-10 <http://www.bra.se/bra/nytt-fran-bra/arkiv/nyheter/2008-12-10-dialog-som-forebygger-klotter.html>
- Craw, P. J., Leland, L. S., Jr., Bussell, M. G., Munday, S. J., & Walsh, K. (2006). The mural as graffiti deterrence. *Environment and Behavior*, 38(3), 422-434. doi:<http://dx.doi.org/10.1177/0013916505281580>
- Davies, M., & Hughes, N. (2014). *Doing a successful research project using qualitative or quantitative methods*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Foster, S., Giles-Corti, B., & Knuiman, M. (2011). Creating safe walkable streetscapes: Does house design and upkeep discourage incivilities in suburban neighbourhoods? *Journal of Environmental Psychology*, 31(1), 79-88. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.03.005>
- GraffitiFrämjandet. (odat). *Fakta*. Hämtad den 14 januari 2015 från <http://graffitiframjandet.se/fakta-och-myter-om-graffiti/>
- Gunnarsson, M. (2011). *Klotter och skadegörelse – Metoder och tekniker som förebygger klotter och skadegörelse i offentliga miljöer*. (Kandidatuppsats). Alnarp: Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och

- jordbruksvetenskap, Sveriges lantbruksuniversitet. Tillgänglig:
<http://stud.epsilon.slu.se/3097/>
- Hamilton, U., & Järkeborn, C. (2011, 18 augusti). Lagliga klotterväggar ökar skadegörelsen. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2014-11-11 från <http://www.svd.se>
- Hollari, S. (2003). *Klotter: en inventering av förebyggande åtgärder*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ).
- Hollari, S. (2005). *Klotterförebyggande åtgärder: en idéskrift om att tänka parallellt*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ).
- Jennische, J. (2013). *Laglig klottervägg ska bekämpa skadegörelse*. [Audio podcast]. Hämtad den 2014-11-10 från: <http://sverigesradio.se/>
- Jonsson, B. (2004). *Graffiti eller konst? – En diskursanalys av politisk debatt och lokala praktiker*. Lund: Skriftserie för Individ- och familjeomsorg nr 2004/I Luppen kunskapscentrum.
- McAuffie, C. (2013). Legal Walls and Professional Paths: The Mobilities of Graffiti Writers in Sydney. *Urban Studies*, 50 (3), 518–537. doi: 10.1177/0042098012468894
- Lundgren, D., & Ingolfsson, B. (2006). *Polisens åtgärder mot klotter*. (Fördjupningsarbete). Rapportnummer 292, Moment 4:3. Polisutbildningen vid Umeå universitet.
- Miles, R. (2006). Neighborhood disorder and smoking: Findings of a european urban survey. *Social Science & Medicine*, 63(9), 2464-2475. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.socscimed.2006.06.011>
- Nationalencyklopedin [NE]. (2014). *Graffiti*. Tillgänglig: <http://www.ne.se.proxybib.miun.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/graffiti>
- Nolltoleransen. (2013). *Svensk forskning om graffiti och lite annat*. Hämtat 2014-11-18 från <http://www.nolltoleransen.se/2012/02/svensk-forskning-om-graffiti-och-lite.html>
- P4 Stockholm. (2014, april 10). *Het debatt om graffiti*. [Audio podcast]. Hämtad 2014-11-10 från: <http://sverigesradio.se/>
- Ring, J. (2013). *Brott bland ungdomar i årskurs nio: resultat från skolundersökningen om brott åren 1995-2011*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ).
- Rowe, M., & Hutton, F. (2012). 'Is your city pretty anyway?' perspectives on graffiti and the urban landscape. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 45(1), 66-86. doi:<http://dx.doi.org/10.1177/0004865811431327>

- Shannon, D. (2002) Forskning om klotter och graffiti – vad vi vet och vad vi inte vet. I K. Sundell. Editor (Ed.), *Stockholmsungdomar som klottrar* (s. 7-14). Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen.
- Stockholms stads klotterpolicy. (odat).
- Sundell, K. (2002) Klottrande elever i grundskolan år 9 och gymnasiet år 2. I K. Sundell. Editor (Ed.), *Stockholmsungdomar som klottrar* (s. 15-35). Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen.
- Täby kommun, trygg i täby (2014) Hämtad 2014-12-10 från <http://www.taby.se/Om-Taby/Trygg-i-Taby/Anmal-klotter/>
- Wennberg, H., Ståhl, A., & Hydén, C. (2009). Older pedestrians' perceptions of the outdoor environment in a year-round perspective. *European Journal of Ageing*, 6(4), 277-290. doi:<http://dx.doi.org/10.1007/s10433-009-0123-y>
- Wilson, J., Q., & Kelling, G., L. (1982). *Broken windows - The police and neighborhood safety*. Hämtad 2015-01-08 från <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/1982/03/broken-windows/304465/>
- Åtgärder mot klotter*. (DS, 2001:43). Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Appendix A

Tabell 1
Sökningar gjorda i PsychInfo 2014-11

	Sökord	Antal träffar	Antal godkända efter titel	Antal godkända efter abstrakt	Antal godkända efter fulltext	Antal godkända totalt
#1	graffiti	241	-	-	-	-
#2	tagging	812	-	-	-	-
#3	tags	1298	-	-	-	-
#4	tagg	29	-	-	-	-
#5	mural	250	-	-	-	-
#6	prevention	288149	-	-	-	-
#7	prevent*	359349	-	-	-	-
#8	graffiti wall	47	-	-	-	-
#9	consequence OR	322169	-	-	-	-
#10	impact #1 eller #2 eller #3 eller #4	2408	-	-	-	-
#11	#6 eller #7	359349	-	-	-	-
#12	#1 och #5 *	10	1	1	1	1
#13	#10 och #11	162	-	-	-	-
#14	#1 och #6 *	16	9	2	1	
#15	#8 och #9 *	1	1	0	-	-

*Sökningar den systematiska litteraturgenomgången baserades på.

Tabell 2

Sökningar gjorda i SAGE Premier 2014-11

	Sökord	Antal träffar	Antal godkända efter titel	Antal godkända efter abstrakt	Antal godkända efter fulltext	Antal godkända totalt
#1	graffiti	3070	-	-	-	-
#2	tagging	2269	-	-	-	-
#3	tags	13615	-	-	-	-
#4	tagg	533	-	-	-	-
#5	mural	4998	-	-	-	-
#6	prevention	144529	-	-	-	-
#7	prevent*	379312	-	-	-	-
#8	graffiti wall	1233	-	-	-	-
#9	consequence	486004	-	-	-	-
#10	OR impact #1 eller #2 eller #3 eller #4	16662	-	-	-	-
#11	#6 eller #7	311721	-	-	-	-
#12	#1 och #5 *	201	14	2	2	2
#13	#10 och #11	2547	-	-	-	-
#14	#1 och #6 *	690	17	4	2	
#15	#8 och #9 *	17	2	2	1	1

*Sökningar den systematiska litteraturgenomgången baserades på.

Tabell 3

Sökningar gjorda i Polishögskolans databaser 2014-12

Databas	Sökord	Antal träffar	Godkända efter titel	Godkända efter abstrakt	Godkända efter fulltext	Antal godkända totalt
Criminal Justice Abstracts	graffiti	164	1	1	1	1
Ebsco Discovery Service	graffiti	149	-	-	-	-
NCJRSA	graffiti (som keyword)	90	1	1	1	1

Inklusions- och exklusionskriterier användes ej på grund av det knappa urvalet.